

Державна наукова установа
«Книжкова палата України імені Івана Федорова»

Михайло Онищук, Лариса Татарінова

ІНДУСТРІЯ КНИГИ У СВІТІ:
особливості та тенденції розвитку

Монографія

Київ
Видавництво Ліра-К
2021

УДК 655.4/5(477)

О-58

*Рекомендовано до друку ухвалою Вченої ради
Державної наукової установи «Книжкова палата України
імені Івана Федорова»
(протокол № 8 від 27 серпня 2020 року).*

Рецензенти:

Афонін Олександр Васильович, Президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів;

Женченко Марина Іванівна, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка.

Онищук М.І., Татарінова Л.В.

О-58 Індустрія книги у світі: особливості та тенденції розвитку : монографія. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 262 с. ISBN 978-617-520-086-5

Досліджено особливості та тенденції розвитку індустрії книги в провідних країнах світу, розглянуто співвідношення та перспективи друкованої і електронної книги, показано роль бібліотек, книжкових ярмарок, фестивалів і літературних премій у видавництві, розповсюдженні і читанні книги.

Фахівцям у сфері книговидання, книгорозповсюдження, працівникам бібліотек і інших закладів культури, всім, хто любить і читає книги.

УДК 655.4/5(477)

ISBN 978-617-520-086-5

© Онищук М.І., Татарінова Л.В., 2021

© Видавництво Ліра-К, 2021

Перелік умовних позначень

- AAP – Асоціація американських видавців, англ. *American Publishers Association*
- ВЦИОМ – Всеросійський центр вивчення громадської думки, англ. *All-Russian Center for the Study of Public Opinion*
- BIBF – Пекінський міжнародний книжковий ярмарок, англ. *Beijing International Book Fair*
- EBook – Пристрій для читання електронних книг. Пристрій Баїма, який вперше було названо «електронною книгою».
- ISBN – Міжнародний стандартний номер книги, англ. *The International Standard Book Number*
- ASIN – Стандартний ідентифікаційний номер Амазон, англ. *Amazon Standard Identification Number*
- ЗМІ – Засоби масової інформації, англ. *mass media*
- NPG – Видавець наукової та медичної літератури в друкованому та електронному форматі. англ. *Nature Publishing Group*
- ВВП – Валовий внутрішній продукт, англ. *Gross Domestic Product*
- ЄС – Європейський Союз, англ. *European Union*
- ФРН – Федеративна Республіка Німеччини, англ. *Federal Republic of Germany*
- POD – Технологія друку на вимогу, англ. *print-on-demand*
- CIPG – Китайська Адміністрація видань іноземними мовами, англ. *China International Publishing Group*
- NPPA – Національна адміністрація преси та публікації (Китаю), англ., *National Press and Publications Administration (of China)*
- SAPPRFT – Державна адміністрація преси, публікацій, радіо, кіно та телебачення (Китаю), англ. *State Administration of Press, Publications, Radio, Film and Television*
- CJV – Спільні китайсько-зарубіжні підприємства, англ. *Sino-foreign joint ventures*

- KDP – Видавничий відділ електронних книг Амазон, англ. *Amazon Kindle Direct Publishing*
- Amazon
- GAPP – Генеральне управління преси та публікації (Китаю), англ. *General Directorate of Press and Publications (of China)*
- КПК – Комуністична партія Китаю, англ. *Communist Party of China*
- США – Сполучені штати Америки, англ. *United States of America*
- DCMS – Департамент цифрових технологій, культури, засобів масової інформації та спорту (Великої Британії), англ. *Department of Digital Technologies, Culture, Mass Media and Sports (Great Britain)*
- LBF – Лондонський книжковий ярмарок, англ. *London Book Fair*
- SNE – Національний видавничий союз (Франції), англ. *National Publishing Union*
- ФАПМК – Федеральне агентство по друку і масовим комунікаціям (Росії), англ. *Federal Agency for Press and Mass Communications*
- РКП – Російська книжкова палата, англ. *Russian Book Chamber*
- РДБ – Російська державна бібліотека, англ. *Russian State Library*
- ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, англ. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*

ПЕРЕДМОВА

*Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь.*
(Т. Шевченко)

Книга – одне з найбільших чудес, яке створила людина. З того часу, як люди навчилися писати, всю свою мудрість вони довірили книгам. Книга – це духовний заповіт одного покоління іншому. Книги відкривають нам світ, допомагають уявити минуле, збагнути сьогодення, заглянути в майбутнє.

Люди завжди славили книгу. Як її тільки не називали: і джерелом мудрості, і цілительською душою, сонячним сяйвом і рікою, що живить Всесвіт. Книга завжди ототожнювалась і зі світлом, яке, незважаючи ні на що, намагались загасити варвари, знищуючи книжкові скарби. Книга і сьогодні – важливе джерело знань.

Шлях розвитку книги був довгим і складним. Який тільки матеріал не використовували люди для виготовлення книжок: глину, листя та кору дерева, шкіру тварин, бамбук, папірус, шовк.

Перші паперові книги з'явилися в Європі в XIII ст. Їх довгий час писали від руки. Одна книга виготовлялася 5–7 років і коштувала дуже дорого. Сьогодні ми не знаємо хто написав першу книжку, як вона називалася. Книга – унікальне, феноменальне творіння людства. Ми не можемо уявити своє життя без книги. Книги – наші постійні супутники. Книга – джерело знань для школяра, студента, кожної людини. Книга – наш найкращий порадник в усіх життєвих ситуаціях. Недарма в народі кажуть: хто багато читає, той багато знає. Скільки книг треба прочитати, щоб бути освіченим, розумним, мудрим, щоб пізнати світ? Цього ніхто не знає, і це не так важливо. Читати потрібно все життя: вік живи, вік учись.

Книга відкриває світ пізнання й сходження до одвічних життєдайних джерел цивілізації. Книги дарують нам цілющі зерна

знань. Вони спонукають до творчого пошуку, чудових знахідок і відкриттів.

Книги, як і люди, – кожна має власну долю. Одні – щасливу, бо стають бестселерами. Інші, подібно до комети, яскраво виблискують і швидко згасають, не залишивши помітного сліду. Треті стають класикою й надовго переживають своїх авторів, поповнюючи престижну колекцію «Великі книги світу». До таких, передусім, належать Біблія, Коран, а також класичні твори видатних письменників різних країн та епох.

Надзвичайно точно зауважив про книгу відомий французький письменник Олександр Дюма-син: «Книга, яку читають, має сьогодні; книга, яку перечитують, – має майбутнє». Тому люди зазвичай одні книги дбайливо зберігають у власних бібліотеках усе життя, а інші з часом здають у макулатуру.

Люди, як і книги, також мають свою долю. Одним у житті щастить, і їх називають улюбленцями долі, пестунчиками, інших вічно переслідують нещастя, і їх називають невдачами.

У людей життя, як і книга, складається з окремих розділів і сторінок. У молодості та юності сторінки книги життя перегортаються швидко й з легкістю, азартом і зацікавленням – що ж там попереду? І, звичайно ж, у цьому віці ніхто не замислюється про те, що книга, як і життя, має свій кінець. Вкрай складно гортати сторінки книги життя у зрілому й літньому віці, особливо до болю знайомі та дорогі, сторінки, до яких звик, прикипів душею й щиро любиш. Дається це понад силу, оскільки стає очевидно, що будь-яка книга має свій кінець: не завжди щасливий, не завжди зрозумілий, але неминучий.

Проте в житті, на відміну від книги, в якій улюблені сторінки можна перечитати наново, повернення до минулого неможливе. Прожиті сторінки можна лише згадувати, перебираючи в пам'яті приємні чи сумні моменти, тішитися від перемог або жалкувати про невикористані подарунки долі, нездійснені вчинки чи неправильно прийняті рішення.

Доки людина жива, пам'ять – це своєрідна віртуальна книга її буття, з кольоровими ілюстраціями, відчуттями й навіть запахами. Її сторінки можна час від часу погортати, але найчастіше до них звертаються на схилі віку.

Книги та люди відчутно впливають одне на одного, й доволі часто характер людини, її світогляд, обрана професія, життєві цінності формуються завдяки прочитаним книгам. В Україні, мабуть, немає жодної людини, яка б не знала геніальних творів Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Гоголя, О. Пушкіна, Л. Толстого, Ф. Достоєвського, А. Чехова, що сповідують найважливіші людські цінності й допомагають з юності формувати основи естетичного виховання та світогляду.

Відомий англійський поет Джозеф Аддісон зауважував: «Книга – це майно, заповідане розумом людству, призначене для передачі з покоління в покоління, на користь тим, які з часом народяться». Тому історія розвитку людства й світової цивілізації, до винаходу комп'ютера й Інтернету, передавалася від покоління до покоління переважно через книги – літописи, які були основними носіями історичної інформації після наскельних малюнків, клинопису, папірусових манускриптів, берестяних грамот тощо. Парадоксально, що в епоху бурхливого розвитку електронних засобів масової інформації та Інтернету в багатьох країнах світу своєрідний бум переживає й книговидання. Нові технології та обладнання дають змогу відтворювати стародавні шедеври книжкового мистецтва, а також випускати у світ унікальні видання сучасності, як, приміром, світовий бестселер «Книга рекордів Гіннеса», де фіксуються надзвичайні досягнення людей у різних сферах життя. Хочеться вірити, що електронні публікації ніколи не замінять старої доброї книги, в яку кожен автор вкладає частинку душі й життя. Підсумовуючи, наведемо слова видатного французького філософа Дені Дідро, який зазначав, що «люди перестають думати, коли перестають читати». На жаль, навіть наприкінці життя не кожна людина розуміє сенс своєї вже прочитаної книги, її сюжет, логіку змісту, задум автора – творця нашої долі. Виникають резонні запитання: а кому потрібна наша книга життя, хто її читатиме в майбутньому та й читатимуть взагалі? Відповіді на них залишаються вічною загадкою для людства. Ми називаємо це пошуком сенсу життя.

Найбільшою тривоگوю у світі сьогодні – це криза духовності людства. Читання книг є обов'язковою частиною самоосвіти і духовного самовдосконалення. Отож, шануймо, бережімо, читаймо

книги, бо у них мудрість, розум, знання людства, які створювалися впродовж тисячоліть. Книга – найбільший винахід людства.

У кожного народу, у кожної нації є своя історія, своя культурна спадщина. Кожен громадянин нашої країни має вивчати історію, культуру і традиції провідних країн світу, знати про минуле не тільки нашої Батьківщини, але й духовний світ інших народів.

У запропонованій монографії «Індустрія книги у світі: особливості та тенденції розвитку» показані роль і місце книговидавання, книгорозповсюдження, обсяг продажів книг в економічній структурі іноземних держав, особливості ставлення до книги в провідних країнах світу, деякі тенденції розвитку індустрії друкованої і аудіокниги, проблеми читання і розповсюдження друкованої і цифрової книги, особливості самвидаву в деяких країнах світу.

Пандемія коронавірусу негативно вплинула як на всі сфери життєдіяльності людини в цілому, так і на індустрію книги – зокрема. Протягом короткого часу відбулися суттєві зміни також і у книговидавничій галузі, які пов'язані не тільки з масштабною хворобою початку ХХІ століття, але й з розвитком сучасних інформаційних технологій, цивілізаційних зрушень і природних катастроф. Саме через це, проблема сучасної світової книгоіндустрії в нових умовах потребує окремого дослідження.

Директор
Державної наукової установи
«Книжкова палата України
імені Івана Федорова»,
доктор технічних наук, професор,
академік Міжнародної
академії інформатизації

Сенченко М.І.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ КНИГИ У СВІТІ

Книги – невідемна частина нашого життя. Вони водночас є об’єктом і культури, і соціальної інформації. У людства немає досконалішого за книгу інструменту, щоб сформувані свідомість особистості, навчити її мислити та бути відповідальним членом суспільства. З появою різноманітних засобів інформації (від кіно до електронних носіїв) упродовж століття експерти зауважують про швидкий кінець ери книгодрукування, пророкуючи, що до 2020 року паперові видання зникнуть взагалі. Проте видатний письменник і вчений-семіотик У. Еко у книзі «Не сподівайтесь позбутися книжок» запевнив світ, що «заходу галактики Гутенберга» не відбудеться.

1.1. Книговидання

За даними ЮНЕСКО, зібраними впродовж 2012-2017 рр., щорічно у світі виходить друком приблизно 2,2 млн назв книг [4], а на 2020 р. передбачено зростання до 2,4 млн, тож аналіз статистики галузі спростовує песимістичні прогнози.

Справді, якщо світовий щорічний обсяг книговидання становить майже 2,2 млн титулів книг, то щодня з’являється понад 6 тис. нових видань, а це понад 250 примірників щогодини, тобто кожен хвилину з друкарського верстата сходять 3-4 нові книги! Наразі важко навести точні показники випуску друкованої продукції у глобальному масштабі (хоча дослідники вважають, що кількість надрукованих видань сягає майже 140 млн назв).

Звичайно, світова динаміка книговидання нерівномірна. У 123 країнах функціонує майже 500 тис. видавництв, а першість три-

мають країни-лідери: США (120 тис.), Велика Британія (60 тис.), ФРН (20 тис.), Франція (25 тис.), Японія (12 тис.)

Зрозуміло, що перелік може дати лише загальне уявлення про кількість публікацій у всьому світі. Перш за все, зібрати порівняльні показники з різних країн надзвичайно важко. Роки збирання даних поширювалися між 2019 та 1991 роками. До того ж завжди виникає питання, чи слід вважати перевидання новими публікаціями чи ні.

Нова редакційно-видавнича технологія, заснована на використанні комп'ютерної техніки, – одне з найважливіших досягнень сучасного науково-технічного прогресу в галузі поліграфії, відкрила сприятливу перспективу розв'язання проблеми випуску малотиражних видань.

Супутниковий зв'язок і оптоволоконні кабелі стали реальністю поліграфічного виробництва. Здешевлення комп'ютерної техніки розширює сферу її застосування в книговидаванні, зокрема для переробки образотворчої і графічної інформації. Отже, маємо ще один перспективний напрям розвитку комунікаційної технології – можливість розташування виробничих підрозділів на значних відстанях один від одного.

Високі темпи технологічної модернізації у книговиробництві характеризують оперативну поліграфію, основним перспективним напрямом якої є друк на вимогу. Світовий досвід у цій сфері доводить її вагомую роль у сучасному книговидаванні. Ця технологія багато в чому визначається і визначатиметься загальною тенденцією до скорочення накладів і збільшення кількості назв у репертуарі книговидавця. [1]

У 2016 році частка книжкових ринків США та Китаю становила майже половину світового обсягу (США – 20%, Китай – 28%), тоді як, наприклад, Африки – лише 1,5%. На мільйон мешканців цього континенту припадає 25 назв книг, водночас в Європі цей показник перевищує 600 [4]. Користуючись ситуацією на ринку, країни-лідери широко експортують власну друковану продукцію, утворюють дочірні книговидавничі фірми й імпринти у країнах третього світу.

У сучасних умовах зростає рівень концентрації виробництва, зокрема в Німеччині чверть підприємств забезпечує потре-

Спираючись на показники Міжнародної асоціації видавців, а також використовуючи інші джерела (періодичну пресу, матеріали книжкових виставок і ярмарків), автори намагалися визначити рейтинг країн-лідерів світового книговидання та з'ясувати місце в ньому України. Втім, потрібно усвідомлювати та враховувати той факт, що ці статистичні відомості ґрунтуються на основі різних методик і мають різний ступінь достовірності.

Щороку випуск книг зростає майже на 2%, і цю тенденцію спостерігаємо вже кілька років поспіль. Найінтенсивнішу динаміку демонструє Китай, де 2016 році обсяги випуску друкованої продукції збільшилися на 25%. Якщо проаналізувати показники, наприклад, Великої Британії, то зростання обсягів книговидавництва сягало 4%.

Таблиця 2

Кількість назв книг, надрукованих протягом року у країнах Європи

За отриманими доходами від книговидавничої галузі 2017 р. лідирували Іспанія, Китай і Туреччина. За експортом книжкової продукції 2017 р. провідні позиції посідали Велика Британія (1,5 млрд євро), США (1 млрд євро) та Іспанія (331 млн євро) [6].

У світовому масштабі читачі щороку витрачають приблизно 151 млрд дол. на придбання книг. Обсяги реалізації продукції на шести найбільших книжкових ринках становлять понад 90 млрд дол., або 60% загального продажу друкованої продукції. Зокрема,